

Па плошчы ідзе настаўнік Рагойша.
Ён апрануты па апошняй модзе
На ім галіфэ, камізэлька ды гальштук,
на ім – акуляры ды новыя боты
(новыя боты новай работы).
Сам ён – тутэйшы, вярнуўся нядаўна,
вучыўся на фізыка ў Ротэрдаме [3, с. 8].

Канешне, сёння далёка не 1926 г., а амаль на сто год далей. І той настаўнік-фізік Рагойша – не наш Вячаслаў Пятровіч. Але жыве беларуская матрыца! Па-ранейшаму прываблівае беларусаў і замежных турыстаў старасвецкае мястэчка Ракаў, з касцёлам на галоўнай плошчы. А там час ад часу шпацыруе «апрануты па апошняй модзе», народжаны ў гэтым мястэчку мой настаўнік і настаўнік многіх беларусаў [1, с. 8] – літаратуразнаўцаў, паэтаў, выкладчыкаў Вячаслаў Пятровіч Рагойша. Чалавек энцыклапедычных ведаў, навуковец і паэт у адной асобе.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Рагойша В. Полюс цяпла, Мінск:Кнігазбор, 2007.
2. Настаўнік Рагойша [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://spevy.by/songs/album/nastaunik-rahojsha/>. Дата доступу: 09.06.2022.
3. Тычко Г. К. Асновы літаратурна-мастацкай творчасці: Вучэбна-метадычны комплекс / Г. К. Тычко. Мн., БДУ, 2005.

КАБ ВЕДАЛІ ГІСТОРЫЮ «МАЛОЙ РАДЗІМЫ»

П. Л. Дарашчонак

*Кандыдат філалагічных навук, дацэнт.
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Беларусь,
pdoroshhyonok@mail.ru*

У артыкуле вядзецца гаворка пра культурна-асветніцкія праекты доктара філалагічных навук прафесара В. П. Рагойшы, прысвечаныя даследаванню і папулярызацыі гісторыі і культурнага жыцця старажытнага мястэчка Ракаў Валожынскага раёна Мінскай вобласці.

Ключавыя словы: гістарычная памяць; Ракаўскія чытанні; краязнаўства; культурныя ўзаемасувязі; славытыя землякі; газета «Ракаўскі шлях».

Невялікі пасёлак Ракаў, што знаходзіцца ў Валожынскім раёне, цягам дзесяцігоддзяў з’яўляецца рэгіянальным культурным цэнтрам работы па абуджэнні сярод мясцовых жыхароў здаровага пачуцця патрыятызму і гістарычнай памяці, павышэнні грамадскай актыўнасці, яскравым прыкладам творчага супрацоўніцтва прадстаўнікоў розных этнічных груп і канфесій. Гэта стала магчымым дзякуючы шчырай зацікаўленасці ва ўсіх справах ракаўцаў выхадца з гэтых мясцін, прафесара філфака Белдзяржуніверсітэта, доктара філалагічных навук Вячаслава Пятровіча Рагойшы [2].

Вячаслаў Пятровіч, у мінулым выхаванец мясцовай Ракаўскай школы, ніколі не губляў сувязей з «малой радзімай» і за апошнія дзесяцігоддзі зрабіў многае дзеля таго, каб данесці веды пра багатую мінуўшчыну роднага краю як да сваіх землякоў, так і да шырокага кола грамадскасці. Для рэалізацыі гэтай мэты ён здолеў аб’яднаць вакол сябе землякоў-энтузіястаў з мясцовых жыхароў, а таксама дзеячаў навукі, культуры і мастацтва – пісьменнікаў і даследчыкаў Яўгена Гарадніцкага, Язэпа Янушкевіча і Таццяну Кабржыцкую, мастака Фелікса Янушкевіча, скульптара Валерыя Янушкевіча і многіх іншых [3].

У мінулым Ракаў, які з’яўляўся цэнтрам графства, славіўся сваёй друкарняй, у мястэчку засядалі зямельныя і замкавыя суды, праводзіліся вядомыя на ўсім паўночным захадзе Беларусі кірмашы. Яго больш чым 550-гадовая гісторыя цесна звязана з жыццём і творчасцю многіх слаўтасцей. Тут жылі продкі вядомага амерыканскага палітолага Збігнева Бжазінскага, пісаў музыку на словы У. Сыракомлі кампазітар Міхал Грушвіцкі (1828–1904). Поліэтнічны і полікультурны Ракаў з’яўляецца радзімай вядомага польскага славіста прафесара Мар’яна Здзяхоўскага (1861–1938) і яго роднага брата пражанка Казіміра Здзяхоўскага (1878–1942), яўрэйскага крытыка і літаратуразнаўцы Уры Фінкеля (1896–1957). Тут у пачатку 20-х гг. XX ст. жыў папулярны польскі раманіст Сяргей Пясецкі (1901–1964), які адлюстраван у рамане «Каханак Вялікай Мядзведзіцы» і іншых творах падзеі з жыцця жыхароў Ракава і навакольных вёсак. Мясцовыя краявіды былі багатай крыніцай натхнення для польскай пісьменніцы Элізы Ажэшка, якая называла Ракаў «Літоўскімі Афінамі». Свой след у калектыўнай біяграфіі Ракаўшчыны пакінулі народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін, класік беларускай літаратуры У. Караткевіч (1930–1984), оперны дырыжор, народны артыст Украіны і СССР Я. Вашчак (1919–1988), знакаміты ўкраінскі оперны спявак, заслужаны артыст Украіны В. Кабржыцкі (1906–1985), вядомыя расійскія кінадзеячы бацька і сын Бадровы і інш.

Традыцыі высокай духоўнасці, звязаныя з выдатнымі падзеямі мінулага, атрымалі сваё далейшае развіццё і ў нашы дні. Гэта адбылося дзякуючы ініцыятыве ўрадженцаў Ракаўскага краю, сярод якіх нямала

вядомых дзеячаў беларускай культуры, а таксама творчай дзейнасці заслужанага аматарскага фальклорнага калектыву Ракаўскага цэнтра народнай творчасці «Гасцінец», настаўнікаў і вучняў мясцовай сярэдняй школы, Ракаўскай дзіцячай школы мастацтваў. У сярэдзіне 1990-х гг. распачаў працу Грамадскі камітэт Ракаўскіх чытанняў, які раз на два гады пачаў праводзіць навуковыя канферэнцыі (Ракаўскія чытанні). З 1996 па 2004 гг. было праведзена пяць такіх чытанняў (1996, 1998, 2000, 2002, 2004 гг.). Пачынаючы з 1998 г. яны мелі статус Міжнародных навуковых канферэнцый, а гасцямі і актыўнымі іх удзельнікамі з'яўляліся не толькі вядомыя беларускія даследчыкі, але і многія вучоныя з Польшчы, Прыбалтыкі, нават Англіі.

На Першых, Рэспубліканскіх, Ракаўскіх чытаннях (2.9.1998) разглядаліся агульныя пытанні гісторыі і культуры Ракава. Тады ж былі акрэслены і кірункі будучай працы. Навуковы форум прыняў наступную рэзалюцыю:

«1. Прызнаць карысным і паспяховым правядзенне Першых Ракаўскіх чытанняў і лічыць неабходным зрабіць іх традыцыйнымі, праводзіць раз на два гады і надаць ім статус міжнародных.

Прасіць Ракаўскі сельскі выканаўчы камітэт вярнуць некаторым вуліцам Ракава іх ранейшыя назвы: Дубраўская і Загуменная (цяпер Піянерская), Дамініканская (8 Сакавіка), Мінская (Савецкая), Радашкоўская і Замкавая (Чырвонаармейская) і інш.

Прасіць Ракаўскі сельскі выканаўчы камітэт устанавіць на доме па вуліцы Чырвонаармейскай (Радашкоўскай), 20, дзе нарадзіўся і жыў яўрэйскі пісьменнік Уры Фінкель (1896–1957), мемарыяльную дошку.

Выказаць падзяку за дапамогу ў арганізацыі і правядзенні Ракаўскіх чытанняў мясцовым уладам, кіраўніцтву Ракаўскай СШ, членам Аргкамітэта і выступоўцам».

Другія ракаўскія чытанні (19.9.1998), якія праводзіліся ўжо як Міжнародныя, былі прысвечаны 135-годдзю Ракаўскай школы і 90-годдзю наведання Элізай Ажэшкай Ракава і мелі назву: «Ракаўскія “Паўночныя Афіны”»: Мар’ян Здзяхоўскі, Эліза Ажэшка і праблемы культурных кантактаў народаў Цэнтральнай і Цэнтральна-Усходняй Еўропы». На прадстаўнічай навуковай канферэнцыі прагучалі даклады вядомай англійскай паэтэсы і перакладчыцы Веры Рыч, польскага паэта-перакладчыка Чэслава Сеньюха; паэта і прафесара з Мінска Алега Лойкі, прарэктара Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны Мікалая Воінава, дацэнта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Пушкіна Генадзя Праневіча і інш. Удзельнікі чытанняў з вялікай цікавасцю ўспрынялі выступленні вядомага польскага славіста прафесара Базыля Белаказовіча (Польшча, Олыштын), доктара філасофскіх навук

Уладзіміра Конана, дацэнта БДУ Таццяны Кабржыцкай, кандыдата філалагічных навук Язэпа Янушкевіча, кандыдата гістарычных навук Эдварда Зайкоўскага і інш. Пётр Рагойша зрабіў паведамленне аб прыездзе Элізы Ажэшкі ў Ракаў да Здзяхоўскіх у жніўні 1908 г. Завяршальным момантам Чытанняў стала адкрыццё памятнай дошкі на будынку Ракаўскага сельскага клуба (на яго месцы калісьці стаяў дом Здзяхоўскіх) ў гонар прыезду Элізы Ажэшкі ў Ракаў у 1908 годзе.

Трэція Ракаўскія чытанні (4.12.2000) пазнаёмілі ўдзельнікаў канферэнцыі з маладаследаванай тэмай: «Поліэтнічная культура заходнебеларускага мястэчка (на прыкладзе Ракава)». Перад прысутнымі выступілі член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук Міхась Мушыньскі, доктар філасофскіх навук Уладзімір Конан, начальнік аддзела Дзяржаўнай геральдычнай службы Рэспублікі Беларусь Станіслаў Рассадзін, дацэнт Таццяна Кабржыцкая, кандыдат філалагічных навук Язэп Янушкевіч, Пётр Рагойша і інш. У межах Чытанняў адбыліся прэзентацыя выдадзеных матэрыялаў Другіх Ракаўскіх чытанняў, а таксама адкрыццё прыватнага музея поліэтнічнай культуры Ракаўшчыны ў сядзібе Рагойшаў.

Прыкметнай падзеяй у культурным жыцці Валожынскага раёна сталі і Чацвёртыя Міжнародныя Ракаўскія чытанні (5.10.2002), якія атрымалі назву «Пісьменнік і Радзіма (родны кут)», прысвечаныя 120-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Яны прайшлі ў Ракаўскай сярэдняй школе з удзелам настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры Валожынскага раёна. Асабліваю цікаvasць прысутных выклікала выступленне сына Якуба Коласа, доктара тэхнічных навук, супрацоўніка Фізіка-тэхнічнага інстытута НАН Беларусі Міхася Міцкевіча, які ўзгадаў малавядомыя эпізоды з жыцця і творчасці песняра і на высокім мастацкім узроўні прадэкламаваў уступ да трэцяй часткі паэмы «Сымон-музыка». У выступленнях удзельнікаў Ракаўскіх чытанняў атрымалі адлюстраванне не толькі постаці Янкі Купалы і Якуба Коласа, але і роля «малой» і «вялікай» Радзімы ў творчым лёсе іншых беларускіх пісьменнікаў – Івана Шамякіна, Максіма Танка, Алены Васілевіч і інш. Пра прыгожае пісьменства Ракаўшчыны і Валожыншчыны і творцаў, звязаных лёсам з гэтай зямлёй, зрабілі даклады Таццяна Кабржыцкая («Ракаўскі шлях украінскіх пісьменнікаў»), дацэнты Васіль Ліцьвінка («Фальклор Валожыншчыны»), аўтар гэтых радкоў («"Ракаўскі шлях" як узор культурна-асветнага выдання для "малой радзімы"») і інш. Настаўніца Вішнеўскай сярэдняй школы Марыя Круцько расказала пра ролю літаратурнай Вішнеўшчыны ў выхаванні школьнікаў, настаўнік Лоскай базавай школы Янка Жамойдзін – пра дзейнасць Сымона Буднага, настаўніца Валожынскай сярэдняй школы № 1 Валянціна Лукашанец – пра валожынскіх пісьменнікаў XX стагоддзя.

У межах Ракаўскіх чытанняў адбылася таксама прэзентацыя новых выданняў («Санеты» Янкі Купалы на беларускай, англійскай, іспанскай, нямецкай, польскай, рускай, украінскай і французскай мовах і «Новая зямля» Якуба Коласа на беларускай, рускай і польскай мовах). У Паморшчыне (прадмесце Ракава) была адкрыта мемарыяльная дошка ў гонар бацькоў Янкі Купалы – Дамініка Ануфрыевіча і Бянігны Іванаўны, якія тут працавалі да пераезду ў Вязынку (1870–1882).

У Пяршайскай сярэдняй школе Валожынскага раёна прайшлі апошнія, Пятыя Ракаўскія чытанні (20.6.2004). На выбар тэматыкі канферэнцыі («Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч і працэс міжславянскіх культурных узаемасувязей») паўплываў той факт, што большая частка жыцця В. Дуніна-Марцінкевіча была звязана з фальваркам Люцінка недалёка ад Пяршаеў, дзе ў мясцовай сярэдняй школе створаны яго музей. На канферэнцыі з дакладамі і паведамленнямі выступілі звыш 30 навукоўцаў і настаўнікаў – дактары філалагічных навук Святлана Ганчарова-Грабоўская, Таццяна Дасаева, Віктар Іўчанкаў, Галіна Тычка, Мікола Хаўстевіч, Таццяна Шамякіна, кандыдаты навук Ірына Багдановіч, Анатоль Верабей, Тэрэза Голуб, Ігар Запрудскі, Таццяна Кабржыцкая, Міхась Кенька, Уладзімір Мархель, Павел Навойчык, Усевалад Рагойша, Ніна Рашэтнікава, Язэп Янушкевіч і інш. 3-за мяжы на чытанні прыехалі Васіль Бондар (Украіна), Юкі Малінен (Фінляндыя), Цэзарый Марцінкевіч (Польшча), Мікола Паўловіч (Латвія), Марыя Якубоўская (Украіна). Менавіта на Пятых Ракаўскіх чытаннях распачалася падрыхтоўка да 200-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры, юбілей якога шырока адзначаўся ў 2008 г. [4].

Ракаў стаў не толькі месцам правядзення міжнародных навуковых канферэнцый (Ракаўскіх чытанняў), але і месцам, дзе быў рэалізаваны яшчэ адзін творчы праект. У пачатку ХХІ ст. прафесар В. П. Рагойша наладзіў выпуск культурна-асветнага, краязнаўчага выдання «Ракаўскі шлях», якое выходзіла з 2000 па 2008 г. і стала летапісам падзей гісторыі і культуры рэгіёна з плошчай прыкладна 200 квадратных кіламетраў.

Першы нумар газеты ўбачыў свет у лютым 2000 г. Рэдактар і рэдкалегія бачылі сваё выданне культурна-асветным, краязнаўчым, мелі на мэце «даць чытачам неабходны краязнаўчы матэрыял, а тым самым дапамагчы выхаваць у іх пачуццё любові да роднага краю, пашаны да яго гісторыі і сучаснага вобліку, да яго прыроды, культуры, мовы, да яго колішніх і сённяшніх насельнікаў – усё, што характарызуе цяперашнюю еўрапейскую супольнасць» [1]. Тыраж выдання не перавышаў 100–200 паасобнікаў, але яго папулярнасць сярод розных пакаленняў ракаўцаў расла з кожным новым нумарам. На старонках краязнаўчага выдання пад рубрыкамі «3 гісторыі Ракаўшчыны», «Ведай свой край», «Успомнім іх

жывымі», «Людзі Ракаўскага краю», «З невядомага» знайшлі адлюстраванне падзеі дзяржаўнага ўзроўню і мясцовыя навіны, аповеды аб знакамітых асобах мінулага і сучаснасці, якія зрабілі свой каштоўны ўклад у беларускую культуру, навуку і мастацтва. Аўтарамі газеты з’яўляліся Іван Шамякін, Алег Лойка, Рыгор Барадулін, на старонках выдання друкаваліся матэрыялы пра Уладзіміра Караткевіча, Леаніда Шчамялёва, Язэпа Янушкевіча, протаіерэя Міхаіла Сёўбу і многіх іншых дзеячаў беларускай культуры, жыццёвы шлях якіх быў звязаны з Ракаўскім краем. Як адзначаў адзін з аўтараў штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», у «Ракаўскім шляху» «папулярныя беларускае слова, беларуская літаратура, творцы і даследчыкі беларускай культурнай спадчыны. Выданне прыемна ўзяць у рукі: яно аформлена з вялікім густам, багата аздоблена фотаздымкамі, ілюстрацыямі. Дамагаюць жа Вячаславу Рагойшу, які пазначаны на вокладцы газеты як рэдактар-выдавец, «рабіць» выданне, даваць яму, што называецца, «пуцёўку ў жыццё», практычна ўся яго сям’я – жонка і дзеці. Супрацоўнічаюць з газетай мясцовыя жыхары, студэнты журфака БДУ» [5].

За восем гадоў працы рэдакцыйнага калектыву ўбачыў свет 41 нумар «Ракаўскага шляху». Агульнымі намаганнямі калектыву аўтараў газеты створана, па-сутнасці, своеасаблівая энцыклапедыя гісторыі і сучаснасці Ракаўскага краю, якой можна ганарыцца і на якую трэба арыентавацца ўсім тым, хто толькі яшчэ збіраецца даследаваць гісторыю сваёй «малой радзімы». Варта падкрэсліць, што публікацыі газеты, якая выходзіла пад рэдакцыяй В. П. Рагойшы, сталі асновай для падрыхтоўкі культурна-асветнага зборніка «Наш гонар – Ракаў» (2015 г.), прысвечанага 550-годдзю Ракава.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Браткі-ракаўцы // Ракаўскі шлях. 2000. Люты. № 1.
2. Гарэлік Л. М. Рагойша Вячаслаў / Л. М. Гарэлік. Беларускія пісьменнікі : Бібліягр. слоўн. У 6 т.. Т. 5. Пестрак – Сяўрук / Ін-т літ. імя Я. Купалы АН Беларусі ; Беларус. энцыкл. ; Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны ; пад рэд. А. В. Мальдзіса ; рэдкал. : І. Э. Багдановіч [і інш.]. Мінск : БелЭн, 1995. С. 117.
3. Дарашчонак П. Абудзіць памяць пра мінулае / П. Дарашчонак // Звязда. 2002. 5 чэрв.
4. Рагойша В. Шляхамі стагоддзяў / В. Рагойша. Наш гонар Ракаў. Да 550-годдзя Ракава. Мінск : Рэгістр, 2015. С. 6–10.
5. С. Я. Паўночныя Афіны: жыццё працягваецца // Літаратура і мастацтва. 2003. 21 ліст.